

In diesem Bande fehlen die Schriften Nr 39-41.

21. Sep. 1955.

Suchier.

Nr. 60.2.

IOANNIS IACOBI BOSII
A. M.
COMMENTATIO PHILOLOGICA
DE
SPONSAE ORNATV
SPLENDORIS ECCLESIAE
N. F. SYMBOLO
AD IES. XLVIII, COMM. 18.
ILLVSTRANDVM.

EX OFFICINA LANGENHEMIANA
MDCCXXXVIII.

IOANNIS IACOBI BOSII

COMMENTATIO THEOLOGICA

DE
SPONSAE ORNATA

STREZDORF ECCLIAE

N. F. L. BOLO

AD IES. XVIII. COM. 1788

MDCCCLXXXVIII

EX. OF. ION. I. LANG. JENAE

בעה"י

DE

SPONSÆ ORNATV SPLENDORIS
ECCLESIAE N. F. SYMBOLO.

§. I.

QVamuis natura mortalium, infelicissimo quippe primorum hominum lapsu uicta, ita ingenium nostrum finxerit, ut in rebus sacris atque diuinis maxime sit stupidum, nec illa capere possit, quae Spiritus Dei, summa licet accuratatione et perspicuitate, tradat, tamen Deus O. M. omnium qui salutem summo studio expetit, nihil intermisit, quo etiam huic mederetur malo maximo. Quibus ex causis non solum uates suos atque ecclesiae ministros iis donis instruxit, quae poterant obscurissimas mentes diuina luce collustrare, sed ea quoque ratione in ipso Sacro Codice locutus est, quo ille liber sanctissimus ab omnibus legi posset, et simul indoli animorum nostrorum inseruiret. In humanis optime sapiunt homines et quae in uita quotidie usu ueniunt, non possunt non intelligere. Quando itaque Deus res diuinas

*Symbolis
saepe Deus
in Scriptu-
ra utitur.*

A 2

et

et quae captum nostrum alias exsuperant, cum rebus quae usus sunt communis componit, eo ipso paullo illas dilucidare nostrisque animis insinuare uidetur. Ad imagines et symbola respicimus, quae saepissime in Scriptura Sacra occurrunt, atque his res spirituales nonnunquam explicari, dubitaturum confidimus neminem.

§. II.

*Ecclesia
Christi
sponsa.*

Ecclesiam, illum purioris doctrinae coetum, a Deo uehementer etiam atque etiam amari et singulari prouidentia non minus quam potentia contra omnes hostes licet crudelissimos defendi, sat multa loquuntur documenta. Atque haec, ni fallor, est causa, ut saepe in sacris litteris ecclesia praestantissimos sit nacta titulos, quorum in numero certe non ultimus est, quando *sponsa Christi* compellatur. Fidem asserto nostro facere sine negotio poterunt illi Scripturae loci, ubi tum Deus et Christus sponsus appellatur, Os. II, 19. 20. coll. Ier. II, 2. Matth. XXV, 1. sqq. tum etiam ecclesia sponsae comparatur Cant. III, 8. 9. 10. 11. 12. et V, 1. 2. Es. LXI, 10. LXII, 5. neque tamen hoc nomen fere quicquam differt ab ista denominatione, quando ecclesiae uirginis titulus tribuitur, ut 2. Cor. II, 2. Apoc. III, 4. et alibi. Nihil propterea mirari debemus, quando eodem nomine suas ecclesias doctores quondam ornarunt, quam in sententiam ELEMENS ALEXANDRINVS, 1) *Μία δὲ, inquit, μόνη γίνεται μήτηρ παρθένος. Εκκλησίαν ἐμοὶ Φίλον αὐτὴν καλεῖν. Una autem est sola mater uirgo, mihi autem placet eam uocare ecclesiam.* et alio loco, quando causam reddit, cur Christus non uxorem duxerit, *ἐν ἰσων τὴν αἰτίαν τῆ μη γῆμαι τὸν Κύριον, πρῶτον μὲν γὰρ, τὴν ἰδίαν ὡμῶν ἔσχεν, τὴν ἐκκλησίαν. κ. τ. λ. Nesciunt causam, cur Dominus uxorem non duxerit. Primo suam sponsam habuit, ecclesiam. etc.* 2) Causas cur hoc nomine ecclesia fuerit inter alia compellata si quaerimus, uariae caeque praegnantem afferri et huius symboli elegantes red-

1) Paedagog. Lib. I. p. 102. B. edit. Colon.

2) Stromat. Lib. III. p. 446. D. Add. EVSEBII Hist. Eccles. Lib. III, cap. 22. p. 115. Ansel. ubi memorat Hegesippum, Episcopum, ecclesiam Corinthiacam uocasse *uirginem*, quod uanis sermonibus nondum fuerat corrupta.

reddi possunt rationes, quas in compendio legere licet apud IO. GERHARDVM 1) et IO. ANDR. SCHMIDIVM. 2) Quemadmodum uero uaria in sponsa spectari possunt uel statum uel rationes ecclesiae depingentia, ita etiam maxime ornatus eius, qui in nuptiis singularis esse solet, aliquid innuit, ab Esaia Propheta commendatum, quod paucis illustrandum nobis summus.

§. III.

Locus Prophetae, quem respicimus, occurrit Cap. XLVIII, 18. *Locus proponitur.*

et ita sese habet, שְׂאוּ סִבִּיב עֵינֶיךָ וּרְאֵי כָל־ם נִקְבְּצוּ בְּאֵרֶךְ חַי־אֲנִי נֹאֵם יְהוָה כִּי כָל־ם בְּעָרֵי תְּלַבְּשֵׁי וְתִשְׁרֹם בְּכַלְהָן זְקִיפֵי יְרוּשָׁלַם וְחָרֹר עֵינֶיךָ וְחָנָה כָל בְּנֵי עַם גְּלוּתֶיךָ מִתְּבַנְּשֵׁי וְאָתָן לְגִיבֶיךָ קִים אֲנִי אָמַר יְיָ אֲרֵי כֹלְהֹן לִיךָ לְלִכּוּשׁ דִּיקָר וְעוֹבְרֵי חַיִן בְּנֶיךָ בְּקֶשֶׁט כְּלָתֶיךָ

Attolle Ierusalem in circuitu oculos tuos et uide omnes filios populi, deportatam et congregatam multitudinem, quae uenit ad te. Viuus ego, dicit Ioua. Nam omnes hi tibi in uestimentum erunt, quia gloria et opera eorum in pulcritudinem tuam cedent, sicut ornatus sponsae. Magis ebraeo textui insistent ei LXX, Ἄρον κύκλω τὴς ἐφθαλμῆς σε, καὶ ἴδε πάντας, ἰδὲ, συνήχθησαν καὶ ἠλθισαν πρὸς σε. Ἐγὼ λέγει κύριος, ὅτι πάντας αὐτὴς ὡς κόσμον ἐνδύσει, καὶ περιδήσει αὐτὴς ὡς κόσμον νύμφη. Duplex, si VITRINGAM 3) sequimur, in his deprehenditur uerbis symbolum, alterum ad communitatem seu ciuitatem, alterum ad ornatum sponsae respicit. Nos, ne longiores simus, quam aequum ac par est, archaïssimis quippe limitibus inclusi, in praefenti priora mittimus et ornatum sponsae, tanquam symbolum N. F. tantum sumus consideraturi, quo in negotio ita uersari natura rei iubet, ut initio consideremus sponsae ornatum a Propheta indicatum, deinde, quomodo ille sit symbolum! splendoris ecclesiae N. F. demonstremus.

Laboris diuifio.

A 3

§. III.

1) *Locor. Theol. Tom. V. p. 585.*
 2) *in Diss. de ecclesia uirgine, ad cit. loc. Eusebii, Helmstadii A. 1697. habita.*
 3) *in commentar. ad h. l. Tom. II. p. 591. edit. Basil.*

כלה sponsa
quid?

§. IIII. Ecclesiam itaque prophetae, uel potius Christo, qui hoc in capite sermones instituit, placet, cum sponsa comparare, quod tendit, quando omnibus uenientibus ecclesiam uestiendam esse pronunciat כלה כלה *tanquam sponsa*. Vnde ebraeum nomen כלה suam originem traxerit, si quaerimus, duplicem maxime reddere solent rationem Philologi. Nam quum omnes fere hanc uocem a כלה deducant radice, sponsam hoc nomine appellari alii propterea scribunt, quod priorem uitae statum siue uirginitatis, siue uiduitatis tunc, dum fit sponsa aut uxor alterius perficiat et absoluat, 1) alii uero a perfecto ornatu deducunt, quia tunc omnia sua ornamenta sponsa producit, qui כמחיומ כמחיומ fequantur, afferentem 2) כי האשרה בימי חופתה כל יפיה וכל כי האשרה Quamuis uero כלה כלה alias etiam in sacris litteris de nuru 4) accipiatur, facile tamen ex iis, quae huic feminae tribuuntur, apparet, sponsam in die nuptiali spectari, uestibus nempe et aliis pretiosis rebus ornata.

§. V.

Ornatus
sponsae.

Neque tamen alia ex causa hoc in loco a Propheta consideratur sponsa, quam propter ornatum. Atque inde etiam est, ut non tantum uerbum induendi לבש adhibeat, sed etiam ערי ערי ornatus et circumligationis in uoce ערי ערי mentionem faciat, quae omnia ad mundum muliebre spectare, nemo forte, nisi harum rerum plane ignarus, negauerit. Namque, ut paucis rem complectamur, לבש semper fere et in omnibus deriuatis induendi notionem retinet, id quod in uulgo notum est, atque, si B. CASP. NEWMANNO credimus, illud designat, quod maxime et efficacissime uersus intima uel interiorum capedinem uer-

1) Sunt uerba IO. BVXTORFII in *Lexic. Chald. Talmud.* p. 1046. cum quo consentit ROBERTSONVS in *thesaur. ling. sauct.* p. 403.

2) in שרישם p. 235.

3) Vid. etiam BVXTORFIIVS d. I. AVENARIVS et SCHINDLERVS sub uoce כלה

4) Conf. Genes. XI, 31. XXXVIII, 24. Of. III, 13. Ruth. I, 6. sqq. saepe Mich. VII, 6. in quibus locis ערי uocem ערי habent. Conf. IAC. GVSSETII *Commentar. Ling. Ebraicae* p. 385.

uerfum est. 1) Ornatus sponfae uoce ערי indicatur, quae licet alias in sanctis litteris os rictumue tum hominis tum bruti animalis 2) notet, nostro tamen in loco, ut saepius, 3) ornatum designare satis dilucidum esse uidetur, quum ערי fontem agnoscat, quae ornatus notionem non raro admittit. Sed in eo haerere possemus, num hoc ערי ornatus quandam speciem aut quoduis ornamentum in genere denotet. Prius prae aliis placuit VITRINGAE, 4) qui per hanc uocem pallam siue pallium muliebre uel potius monilia et armillas manuum et pedum intelligit. Sed quum statim ille subiiciat, hanc uocem ex etymo notare, quid quod corpori externe admouetur, nec illud rem conficiat, quando asseri, notionem ער, unde forte reliqua themata sumenda, idem ualere, quod Latinis AD, nos non erraturos confidimus, si asseramus hanc uocem in genere quoduis ornamentum sistere, praesertim quum illud non inauditum sit alibi. Conf. Iob. XL, 10. Ezech. XVI, 7. Speciatim propheta ornatum sponfae indicat per uocem קשר, quod arctius copulandi, ligandi, colligandi notionem admittit, Deut. VI, 8. Prouerb. VI, 21. VII, 3. quamuis et alias conspirare signet 2 Reg. X, 9. XV, 15 fqq. Amos VII, 10. et alibi. 5) In uirginum ornatu קשרים redimicula, alligamenta et uitae capitis sunt, de quibus etiam hoc in loco VITRINGA cogitauit. Bene hanc uocem explicat R. KIMCHI, 6) וצוה לומר על החליים והענקים שקשרת האשרה בראשה או בגרונותיה. Quum itaque Propheta in his uerbis sponfam uehementer ornata nobis sistat, maxime probabile est, priori denominatione omnem ornatum, qualiscunque demum sit, posteriori speciem ornatus, capitis ornamentum, tanquam praecipuae partis corporis intelligere.

§. VI.

- 1) uid. eius *Exodus L. S.* ad charact. אל p. 57. et ad כל p. 166.
- 2) in respectu ad edendi uel saltem mordendi actum, Pl. CIII, 5. XXXII, 9. Conf. GUSSETIVS d. l. p. 580.
- 3) u. g. Ezech. XVI, 11. Transseundi significationem uocis ערי plane nulli expungere GUSSETIVS d. l. ut sola ornandi remaneat.
- 4) cit. loc. p. 591.
- 5) Conf. ROBERTSONI *Thef. Ling. Sancti* p. 984.
- 6) cit. loc. p. 408.

Antiquus
Sponsarum
apud E-
braeos or-
natus.

§. VI.
Antiquis uero hominibus in more fuisse positum, sponsas in primis eo die, quo nuptiae celebrandae fuerant, maximo et plenissimo ornatu induere, antiquitatum conditores satis superque confirmant. Nam, ut nihil dicamus in praesenti de eo, quod sponsae inde nomen accepisse a nonnullis dicantur, 1) et certe si ornatum uirginum Sionis, cuius Elajas cap. III. mentionem fecit, consideramus, omnino sponsas uehementer ornatas olim fuisse, inde colligere possumus. Nolumus haec in praesenti uberius persequi, ubi facilius esset initium quam finem orationis inuenire, siquidem sat multa tradunt uetusta monumenta de sponsae ornatu apud Ebraeos antiquos. Siue enim uestes pretiosissimas, 2) quibus quondam fulgebant sponsae, siue etiam consideremus earum coronas, 3) siue comites, quas paranymphas שושבנין uocabant, 4) siue reliquam pompam atque gloriam, 5) ex omnibus insignis ornatus et splendor facile animaduerti poterit. Vnicum tantum in praesenti adducere placet testimonium, quod nobis persuadere poterit, curam maximam fuisse adhibitam in ornanda olim sponsa, siquidem illi duodecim menses concedebantur ad praeparandum. Occurrit hic locus in *Cetuboth* 6) נותנין לבתולה שנים עשר חדש משתבעה
לפרנסה ארבע עשרה
Concedunt uirgini duodecim men-

- 1) Quod sponsus die nuptiali sese ornaret, constat ex Pf. XLV, 10. Cant. III, 11. Esa. LXI, 10. item ex Pf. XIX, 6. colligitur, de sponsae ornatu nuptiali uideatur Pf. XLV, 10. 15. Ec. LXI, 10. Ier. II, 32. Apocal. XIX, 7. 8. XXI, 2.
- 2) uid. COR. AD AMI *Obseru. Theol. Philol.* p. 150. sq.
- 3) Sponsae corona potissimum uocabatur שריר שריר שריר ciuitas aurea, quia hac forma ex auro erat constructa, repraesentatur eiusmodi corona in WAGENSEILII *Comment. ad Sora Tom. III. p. 306. Miscb. SURENHVSII*, de aliis sponsarum coronis conferri possunt commentatores ad eundem locum *Sora Cap. VIII. §. 14. p. 304. sqq.*
- 4) Vid. BUXTORFII *Lexic. Chal. Talm.* p. 2535. et SELDENVS in *Vxor. Ebr. Lib. II. c. 10.*
- 5) Opportune occurrit, quod PETR. KEYCHENIUS in *Annot. suis ad Matth. Cap. VI, 29 p. 47. sq.* annitatur probare per graecam uocem δέξασθαι splendidum uestitum et uestes regias intelligi.
- 6) *Cap. V. §. 2 p. 72. edit. Surenhuf: Tom. III.*

menses ab eo tempore, quo eam requisierit maritus, ad parandam seipsam.

§. VII.

Symbolum Prophetæ hætenus considerauimus, superest, ut paucis demonstremus, qua ratione hic ornatus sponsæ gloriæ ecclesiæ N. F. præfiguret. Illud uero ante omnia tenendum, hanc promissionem a Messia exhiberi ecclesiæ, querelas mouenti, nec hic corporalia sed prorsus spiritualia beneficia intelligi, nec tandem ad aliud quid, quam conuersionem gentilium respici. Omnia enim hæc probe consideranda esse, censemus, ne a uero prophetæ scopo aberremus, quæ a nobis non munda fuissent, nisi his in rebus uehementer lapsus fuisset GROTIVM animaduertemus. Initio enim ille tribuit orationem huius capitis Esaiæ, Prophetæ, illumque de sua persona loqui, credit, qua in re Iudæos secutus est, 1) quum hæc omnia de Messia, qui hoc in capite loquens introducit, fuissent accipienda, quod egregie et uariis argumentis contra GROTIVM euicit B. CALOVIUS. 2) Nec pauci sunt interpretes, qui eadem sentiunt, nominatim MÜNSTERVS, VATABLVS, CASTALIO, CLARIUS, FORERIVS 3) et reliqui, ex quibus imprimis CAMP. VITRINGA 4) audiendus, Spiritus Dei, inquit, excitat Prophetam, ut uocationem gentium sub regno Messiae futuram, cum repudio maioris partis populi Iudæi, de qua gentium uocatione iam in superioribus uaria occasione uaticinatus fuerat, planius, disertius, explicatius describat et præannunciet, cum ueris suis causis, medijs, successu, effectis, consequentibus. Quæ conciones cum ab hac nostra exordium sumant, producit hic ipse Filius Dei iam manifestus factus in carne, oratione ad gentes directe conuersa, eas docturus, se a patre suo æterno eius consilio ordinatum et ab utero sanctificatum atque in tempore uocatum esse ad magnum

Scopus Prophetæ.

Grotii errores.

B

- 1) Vid. eius Commentar. in hoc cap. Esaiæ Crit. Angl. Tom. II. p. 284. edit. Francof.
- 2) in bibl. illustrat. Tom. II. V. T. p. 218. ubi tribus et decem argumentis egregie GROTII eluere suo more doctissime atque solidissime conatur.
- 3) Vid. Crit. Angl. d. I. p. 2824. sqq.
- 4) in Comment. ad Esaiam Tom. II. p. 559. edit. Basil.

magnum illud et gloriosum opus conuersionis Gentiam ad uerum et uiuum Deum efficiendum, quippe destinatum is illuminandis et saluandis, dum maior pars populi Iacobidarum salutem suam ipsi oblatam aspernaretur. Satis graue, ni fallor, est argumentum, quod ex Actor. XIII, 47. petitur, ubi Paullus, gentium Apostolus, ea, quae in hoc capite occurrunt de Christo et paganorum uocatione luculenter exponit. Tota itaque prophetae nostri pericopa, si paulo attentius consideratur, docet, ipsum Messiam hoc in loco sermonem instituere, qui initio gentes alloquitur, suamque uocationem demonstrat, deinde ecclesiam Iudaeorum credentium solatio erigit et tandem ecclesiae electorum afflictiae in initio N.F. felicissimum statum depingit. Nemini propterea obscurum esse poterit, quis per Sionem commate 14. suas querelas exponentem *עובדי יהוה וארני שכחני* intelligatur, minime scilicet urbs Hierosolyma destructa, ut GROTIUS existimat, cum Chaldaeo faciens, qui haec reddit, *וְזָכַרְתִּי יְרוּשָׁלַם* ut supra uidimus, sed cum plerisque ecclesia afflictionem sustinens, quem Deus solatio erigere cupit. 1) Errorem etiam non leuem in eo committit GROTIUS, quando illa, quae sequuntur, de Sione corporali et denuo aedificandis Hierosolymis explicat, quomodo omnes isti per terras Assyriorum, Medorum, Babyloniorum et Persarum dispersi, iterum sint congregandi, qua in re iterum bene notatus fuit a B. CALOUIO, 2) docente omnia haec de spiritali debere accipi amplificatione. Praelusisse hac in re, nisi fallor, GROTIUS aliqua ex parte uidetur THEODORETUS, 3) quando etiam de recuperatione ornatus loquitur. *Διδάσκεις, inquit, ὅτι πόλιν τὸν οἰκῆτον ἀπολήψεται κόσμον. κοσμήσει δὲ πόλιν οἱ ἐνοικῆντες.* Ostendit illam ornatum suum recuperaturam. Ornant autem ciuitatem incolae. Quod si uero omnia attente consideramus, longius et ad tempora N.F. respicere prophetam cognoscimus, et solatii materiam suppeditare afflictæ ecclesiae atque moestissimæ, quam attol-
lere

1) Vid. CALOUIUS d. l.

2) d. l. p. 224.

3) in Etsiae cap. 49. p. 113. Tom. II. edit. Paris. IACOB. SIRMONDI.

lere iubet oculos et videre uenientes multos ex gentibus ad se olim defolatam. Non dubitamus 1) tamen alluisse Prophe-
tam ad praedictam in aliis uaticiniis liberationem e captiuitate, et
reaedificationem Sionis, quod plerique agnoscunt Interpretes et a
ueteribus quoque obseruatum, Hieronymo in primis ac Cyrillo
Alexandr. quia uerba Prophetarum id inserunt, quod uero ita in-
tellectum uolumus, ut saluus maneat literalis sensus unicus de
Sione spiritali, quem genuinum hic esse hactenus ostendimus cui
Isid. u. 16. ecce in manibus meis descripsi te, conuenit, non aequae
Sion terrenae. Meliora GROTHIO de hoc nostro loco tradiditiam
olim CYRILLVS ALEXANDRINVS, cuius uerba digna sunt, ut pau-
cis a nobis confiderentur. 2) Τί ἐν, inquit, ἐν τέταϊς ὁ Θεὸς ὑπ-
αρχεῖται λόγος; κήστω καὶ συγκριμὴν τῶν κατεσκευασμένων, καὶ τὴν
ἐν πνεύματι, τῶν ἀπολωλῶτων ἐπιστροφὴν, καὶ τὴν τῶν θεαπτευσάντων
ἐπάνοδον, ἐπιστροφὴν τε, καὶ ἐγγηγήσῃν, καὶ τῆς εἰς Χριστὸν ἀγάπης
τὰ γέγρα. Περιβλεψαὶ γάρ, Φησὶ, καὶ εἰδῆς τὰς ἀπαντας. ἰδὲ συν-
ήχησαν πρὸς σὲ. ἵνα δὲ πίστιν ἀποφανῆ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅπως βεβαιῶσθαι
τὸ ἡθὲν καὶ Φησὶ, Ζῶ ἐγὼ, λέγει Κύριος, ὅτι πάντας αὐτὸς ἐνδύσει εἰς
κόσμον νύμφης. Κόσμημα γάρ ἐκκλησιῶν τὸ σύστημα, διὰ γάρ τοι
τέτο τὴν ἐκκλησιῶν ἰματισμῷ διαχρῶσθαι, καὶ πεποικιλμένω κατα-
κοσμεῖν ἄθος τῆ θεοπνεύτω γλαφῆ, ὃν περ γάρ αἱ περικλυθεῖς, καὶ πο-
λυτελέσταται τῶν λίθων, Φημὶ δὴ τῶν Ἰουδαίων, χρυσοῖς κανόσιν ἐιρηνη-
μέναυ θαυμασόν τι, καὶ ἀξιοθέατον ἐπιτελέσιν κόσμημα. ἔτω καὶ αἱ
τῶν ἀγίων ψυχαὶ τοῖς ἀρετῶν ἀνχημασιν ἐξωραϊσμέναυ, Φαιδρόν ἀπο-
σίλβωσιν κάλλος τοῖς ἐξ τῆς θεότητος ὀφθαλμοῖς, ὡς τε καὶ ἕνασον ἐν-
χαρισθέντα τῷ Χριστῷ λέγειν, ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχὴ μὲ ἐπὶ τῷ κυρίῳ
u. τ. 7. Quid igitur hisce uerbis diuina promittit oratio? Vocā-
tionem et collectionem eorum, qui dispersi sunt, et reuersionem in
spiritu eorum, qui perierunt, et reditum eorum, qui fugerunt, et
reuerfionem et expergefactionem et amoris in Christum praemia.
Circumspecte namque, inquit, et specta omnes. Ecce congregati sunt ad
Te. Ut autem firmam ratamque promissionem faciat, iure iurando,

B 2

quod

1) Sunt uerba nostri CALOVII in *Bibl. III. d. I. p. 225.* Conf. etiam VITRIN-
GA p. 501.

2) Leguntur in eius *Comment. ad Esaiam Lib. III. Orat. III. p. 677. Tom. II.*
Opp. edit. IO. AVBERTI Lutet. A 1638. edit.

quod dictum est, confirmat et inquit, *Viuo ego, dicit Dominus, quia omnibus eis induam te uelut ornatu sponsae. Namque ecclesiarum ornamentum est multitudo aggregata. Nam ideo solet diuinitus inspirata scriptura ecclesiam uestitu aureo et uariiegato exornare. Quemadmodum enim uariae et pretiosissimae lapidum, Indicorum inquam, species aureis regulis inhaerescētes, admirabile quoddam et spectabile ornamentum adiungunt, ita quoque sanctorum animae uirtutum insignibus decoratae, splendidissima puritudo fulgent, diuinitatis oculis, ita ut quisque gratias agat Christo et dicat, Exultet anima mea in Domino etc.*

§. VIII.

*Comparatio
ornatus
sponsae, cum
conuersione
gentium.*

Quum itaque ex his satis appareat, nostrum locum non aliter posse explicari, quam de conuersione gentium, illud tamen remanet soluendum dubium, qua ratione illa cum ornatu sponsae componatur et quomodo hoc symbolum potuerit a propheta adhiberi? Notissimum esse confidimus, dies sponsaliorum saepe in Scripturis pro maximo gaudio sumi, quem in modum **וי שמחת לב** exponitur per **וי חתונה** Cant. III, II. 1) idemque iudicari potest ex Ies. LXII, 5. et illis locis, ubi Deus minatur, se uocem sponsi et sponsae, id est, gaudium et laetitiam ablaturum esse. 2) Vbi enim nuptiae celebrantur, nullus tristitiae locus relinquitur, omnes laetantur et suo genio indulgere solent. Atque haec sine dubio est causa, cur Syrus Matth. XXV, 10. uerba *eis tres uoces* per **וְכֹלֵי אֲרָמֵי** interpretetur. Sponsa uero egregie ornata in his diebus laetitiae insignem splendorem atque decus sibi conciliat, ea quidem ratione, ut omnium ad se oculos rapiat, quid mirum, quod conuersio gentium hoc emblemate nobis sistatur et splendor ecclesiae per hanc imaginem quasi depingatur. Sed non solum hoc pretioso uestitu gloria designatur, sed, quia nos illis rebus, quae induimus, arctissime unimur, coniunctio etiam intima gen-

- 1) Quem locum de Christo esse exponendum egregie declarat Magnif. et S. R. SAL. DEYLINGIUS in *Obseru. S. P. III. cap. 10. p. 120. fgg.*
- 2) Ier VIII, 34. XVI, 9. XXV, 10. Apoc. XVIII, 23. contra uox sponsi et sponsae dicitur audiri in ciuitate, in qua magna laetitia agitur Ier. XXXIII, 11.

gentium cum ecclesia N. F. innuitur, quo etiam altera uox קטר spectat, quae alligandi et confringendi notionem habet, ut supra dictum est. Namque hac ratione sacris scriptoribus u. g. pudorem induere est ignominia prorsus operiri Pf. XXXV, 26. CVIII, 29. induere gloriam eam, possidere, instar uestis semper praesentem habere Pf. CIIII, 2. et sic porro. Paucis ut rem comprehendamus, et sensum Prophetiae attingamus, hunc in modum Propheta rationes suas collegisse nobis uiderur, Quem admodum sponsa uariis ornamentis et mundo muliebri, in primis capitis decore in die nuptiali, quibus sibi splendorem non leuem conciliat, se induere solet, ita etiam amplissima congregata multitudo ex gentibus ad ecclesiam N. F. accedens et sese cum illa intime uniens, splendorem atque gloriam maximam ei conciliabit. Consentientes habeo in hac re plerosque Interpretes, quos supra nominaui, quibus solum addo in praesenti SEB. SCHMIDIVM, 1) qui ecclesiae augmentum et amplificationem his uerbis praedici, memorat, et eleganter congregationem gentium exponi dicit, quod honorifica sit futura ecclesiae et constanter illas gentes ecclesiae adhaesuras, sicut ornamentum alligatum.

§. VIII.

Quodsi haec conuersio gentilium suo tempore futura a Propheta praedicitur non immerito tandem sumus solliciti, de quo tempore et quibus hominibus haec capi debeant. VITRIN-
GAM, quem saepe iam laudauimus, si etiam hoc in loco in partes uocamus, figere nos iubet hanc scenam totius huius prophetiae in initiis Noui Foederis et quidem aliqua latitudine, pro diuersis Concionis partibus, 2) speciatim uero quod ad nostrum locum attinet, 3) in primis annis Traiani imperii. Per ornatum uero mystice significari putat homines doctos, literatos, Philosophos, Rhetores, inter ipsos paganos in magna dignatione uersatos, qui Religionem Christianam explicarent, et scriptis atque apologiis defenderent et conuersi Ecclesiae magnum decus adderent, inter quos Iustinus Martyr, Athenagoras, Clemens,

De quo tempore et quibus hominibus haec accipienda?

B 3

1) in Comment. ad Esaiam p. 438. sq.

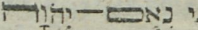
2) d. l. p. 500.

3) p. 594.

mens, Tertullianus, Minucius Felix, Cyprianus et hisce similes multi sunt. Nos, quamuis non tantum nobis sumamus, ut de tanto uiro iudicium nos posse proferre credamus, illud tamen fatemur, nobis uideri, promissionem euangelicam prophetae hoc modo nimis arctis limitibus includi. Certissimum quidem est tempora N. F. intelligi, sed, num sola tempora indicata, et an non potius conuersio gentilium maxime notabilis diuersis temporibus facta et accessus ex uariis gentibus et populis, quod Prophetae textus innuere uidetur, hoc in loco sit admittenda, de eo dubium moueri posset. Splendorem etiam atque gloriam ecclesiae, ornatu sponsae praefiguratam, non quaerere nos iubet Propheta in magnis luminibus et uiris, qui scriptis illustrarent aut sua facundia defenderent hunc sanctorum coetum, sed in insigni incremento et accessu multorum ad ueram fidem, quibus haec congregatio fidelium reddenda erat illustrior.

§. X.

Iureiurando confirmantur haec a Deo.

Omnia haec certissima futura confirmat Deus iureiurando, quae loquendi ratio non infrequens est apud prophetas. Firmam ratamque hoc ipso fieri promissionem diuinam supra ex CYRILLO audiuius, et certe quotiescunque Deus per Prophetas hac formula utitur, nihil aliud quam ueritatem rei et dictorum certitudinem testatur facit, simulque suam feriam uoluntatem indicat, *πληρεψυχως έγεννα*, ut VITRINGA loquitur. Nos hodie quoque diuinam celebramus gratiam, qui nos, quondam gentiles et a uera Dei cognitione remotos, ad suam ecclesiam ita congregauit, ut ornatus illius partem conficiamus, simulque Deum ueneramur, ut nobis in multa adhuc saecula huius ornatus partem esse, beneuole concedat.

Fd 5611

ULB Halle
002 715 18X

3

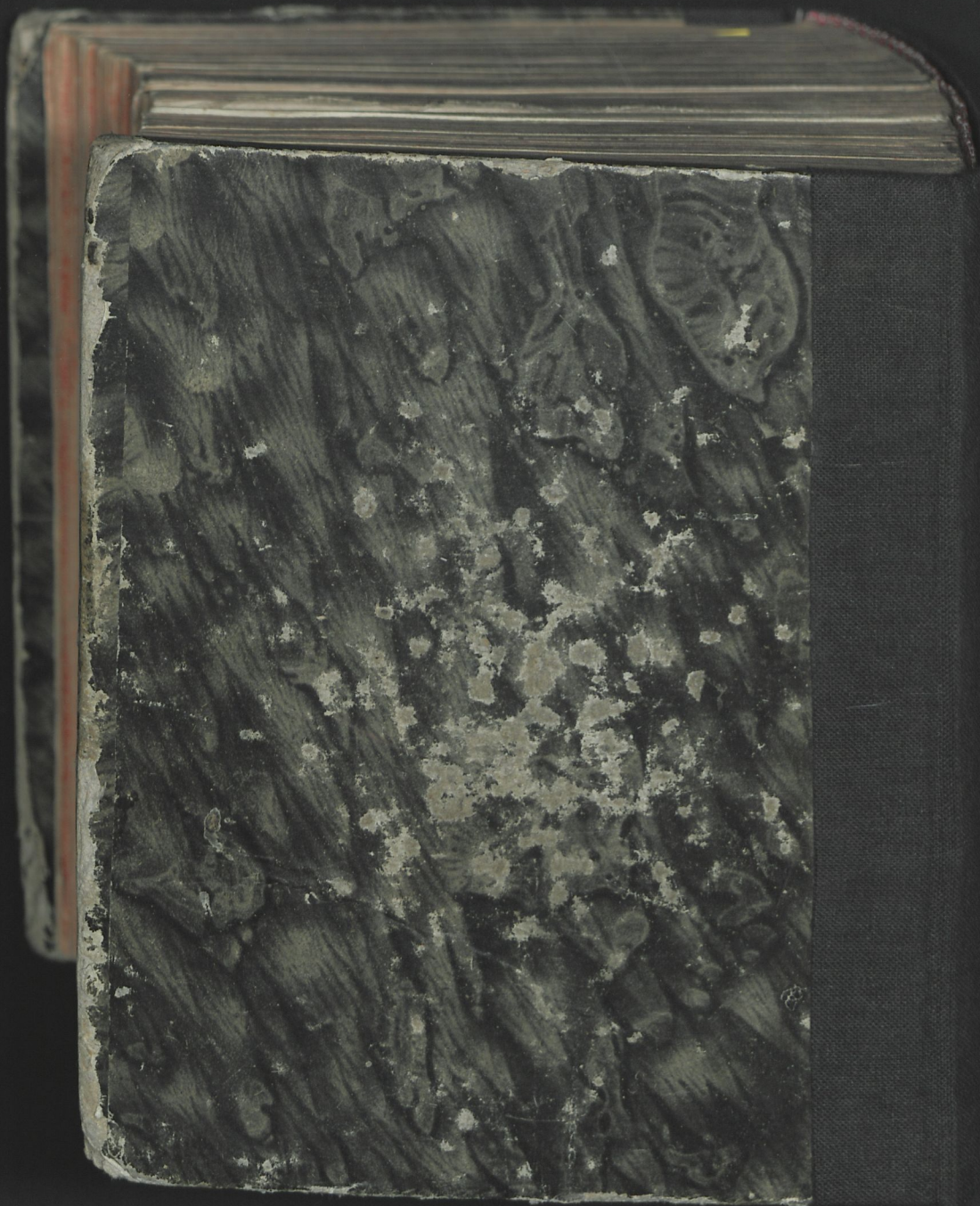

7H 306

VD 77

NC

IOANNIS IACOBI BOSII

A. M.

COMMENTATIO PHILOLOGICA

DE

SPONSAE ORNATV
SPLENDORIS ECCLESIAE

N. F. SYMBOLO

AD IES. XLVIII, COMM. 18.

ILLVSTRANDVM.

EX OFFICINA LANGENHEMIANA
MDCCXXXVIII.